

3. Совгіра С. В. Екологічно безпечне освітнє середовище: категоріальна специфіка понять. URL: https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/3670/1/Sovgira_Uman.pdf (дата звернення: 14.02.2023).

4. Цюман Т. П., Бойчук Н. І. Кодекс безпечного освітнього середовища: метод. посіб. / за заг. ред. Цюман Т. П. Київ, 2018.

УДК 378.046.4

Пометун Олена Іванівна,
доктор пед. наук, проф., чл.-кор. НАПН
України, головний наук. співробітник
Інституту педагогіки НАПН України,
м. Київ

ЕФЕКТИВНЕ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ – ШЛЯХ ЗАПОБІГТИ ОСВІТНІХ ВТРАТ

Під освітнім середовищем розуміємо ресурсозабезпечену взаємодію педагога і учнів, спрямовану на досягнення учнями планованих освітніх результатів у рамках освітньої діяльності, організованої педагогом із урахуванням їх індивідуальних освітніх потреб і особливостей. Така взаємодія насамперед передбачає рівноправне партнерство вчителя й учнів і активну позицію учнів, без якої неможливий сучасний освітній процес у закладі загальної середньої освіти. Тлом, на якому розгортається взаємодія суб'єктів є забезпечене необхідними матеріальними ресурсами середовище, з одного боку, та складна мережа взаємовідносин, побудована на постійній партнерській комунікації та спільних цінностях. Вона реалізується як система відносин (комунікативних зв'язків) між суб'єктами навчання, що утворюють зміст і організацію освітньої діяльності. Такими суб'єктами є: вчитель як організатор освітньої діяльності, який забезпечує розвиток особистості учнів засобами свого предмета у спеціально створеному освітньому середовищі і учні, здобувачі освіти, які у процесі освітньої діяльності досягають планованих результатів опанування навчального змісту.

Сьогодні в умовах війни функціонування освітнього середовища як в закладі освіти у цілому, так і предметного має значні особливості у порівнянні з попереднім періодом. Насамперед йдеться про організацію освітнього

середовища у форматі дистанційного навчання, що переважає у більшості регіонів України.

Зауважимо, що перехід до дистанційного навчання посилив у системі української освіти так звані освітні розриви, під якими розуміють певне розшарування в якості здобутої освіти, зумовлене тим, що здобувачі освіти знаходяться у різних умовах для здобуття освіти. Проблема освітніх розривів дуже актуалізована в умовах війни та значних міграційних рухів сімей з дітьми як всередині країни, так за кордон. Наслідком освітніх розривів є освітні втрати – прогалини у знаннях і навичках (відставання в результатах навчання), які виникають у здобувачів освіти під час освітнього процесу у порівнянні із освітніми стандартами та очікуваними результатами навчання.

Щодо можливостей дистанційного навчання і його ефективної організації, то вони залежать від багатьох чинників, зокрема і, очевидно значною мірою, від умінь вчителя організувати освітнє середовище такого навчання. Метою даної публікації є аналіз сучасної практики дистанційного навчання і визначення шляхів її оптимізації.

Сьогодні дистанційне навчання існує як навчання асинхронне та он-лайн/ синхронне. Відповідно, якщо асинхронне навчання не передбачає (або майже не передбачає) безпосереднього контакту суб'єктів навчання, то провідним у створенні середовища такого навчання є відбір педагогом ресурсного забезпечення: вибір (бажано усім педколективом) онлайн платформи для реалізації освітнього процесу, яка дає змогу учням опанувати зміст предмета максимально ефективно, з одного боку, і оптимізує діяльність вчителя – з іншого; відбір і презентація предметного змісту за допомогою спеціальних інструментів онлайн навчання; відбір онлайн інструментів контролю діяльності учнів та оцінювання її результатів; систематичне розміщення матеріалів на платформі та зворотній зв'язок із вчителем упродовж всього навчання за допомогою обумовлених каналів комунікації.

Звісно, що в ідеалі і в цьому варіанті навчання актуальними є підтримка мотивації учіння, підбір цікавого матеріалу, диференціація завдань й їхня

різноманітність та багато іншого. Проте дослідження актуальної практики засвідчують серйозний брак у вчителів названих вище умінь, що призводить до використання неефективних форм і методів навчання, значного перевантаження учнів, як фізичного, так і психологічного. Значною мірою перевантажені цими завданнями і вчителі.

Ще складнішою є сьогодні ситуація з синхронним онлайн навчанням, коли учні і вчитель опиняються щодня по обидва боки екрану. І тут завдання вчителя набагато ширші, аніж забезпечення активного ставлення учнів до ресурсів середовища. Реалізуючи діяльнісний підхід, учителю необхідно організувати взаємодію учнів продуктивного характеру. Продуктивною є взаємодія, у процесі якої школярі спільно, самостійно або з невеликою допомогою вчителя, опановують освітній зміст і досягають планованих результатів.

Проте проблемою часто стає організація активного/інтерактивного навчання учнів онлайн, без якого неможливо забезпечити компетентісно орієнтовані результати освітнього процесу відповідно до Державного стандарту. Взаємодія учнів у освітньому середовищі онлайн навчання має вибудовуватись як на соціальній взаємодії учнів (живе спілкування), так й їхній взаємодії зі змістом навчання за допомогою спеціальних цифрових засобів. Соціальна взаємодія в онлайн-навчанні – це взаємодія між учнями в класі на онлайн платформі, під час якої учні ставлять один одному запитання, обговорюють або розмірковують над темою, прислухаються до думок своїх однолітків і співпрацюють для виконання поставленого завдання. Вона дає учням змогу ділитися одне з одним своїми ідеями з різних питань, зазвичай мотивує більш глибоке розуміння інформації, а також стимулює індивідуальні інсайти щодо осмислення і застосування ідей змісту.

Додавання вчителем у подання нового матеріалу інтерактивних елементів, таких як інфографіка, цитати або відео, які з'являються на основі вибору користувачів і показують, що вибрали інші учні, допомагає учням залишатися залученими, оскільки вони відчувають себе частиною спільноти.

Будь-який варіант організації активного навчання залучає і мотивує учня до осмисленого навчання і критичного мислення, сприяє активізації довгострокової пам'яті та уваги, які є важливими складниками всіх механізмів навчання. Воно підвищує рівень зануреності учнів у матеріал та допомагає їм стати більш зацікавленими у кінцевому результаті. Важливим є і подолання самотності дитини під час навчання, коли вона часто опиняється сам на сам з екраном. Важливість середовища (як системи стосунків з освітнім оточенням) стає предметом його аналізу та емоційного переживання. Результатом цього мають ставати внутрішні зміни, що вимагають нової активності, нових кроків до позивної взаємодії.

Таке функціонування освітнього середовища, його розвиток і підтримка вимагають від вчителя цілої низки адекватних умінь і поінформованості щодо їх ефективного застосування. Йдеться не лише про володіння цифровими інструментами, але й про продуману навіть за цих умов організацію спілкування учнів одне з одним за допомогою спеціальних завдань і вправ, відбираючи адекватні серед арсеналу активного навчання. У цій роботі вчитель має враховувати і сформованість суб'єктності учнів, їх готовності до самостійної роботи.

Педагог має цілеспрямовано працювати над емоційно позитивним психологічним кліматом у класі на уроці та поза ним, емпатійними підтримуючими стосунками між школярами. Спеціальні інструкції вчителя, рекомендації, завдання та ін. забезпечують активність ресурсного середовища, перетворюючи його на суб'єкт взаємодії. Інструментами вчителя є відкриті запитання, обговорення, в які залучаються більшість учнів класу, створення ситуації успіху для кожного учня та постійний зворотній зв'язок тощо. Саме можливості щодо ефективного саморозвитку особистості учня виступають критерієм якості освітнього середовища. Причому, особливого значення за такого підходу набуває єдність властивостей освітнього середовища і самого суб'єкта.

Проте, лише наявність правильно організованого і керованого педагогом освітнього середовища за умов дистанційного навчання забезпечуватиме позитивний вплив на розвиток особистості учнів в процесі освітньої діяльності; сприятиме активізації їх суб'єктності, та підготує до переходу до самоорганізації та самостійного керівництва власною освітньою діяльністю. І це висуває нові і дуже серйозні вимоги до підготовки та перепідготовки вчителів.

УДК 37.061:004.056.5

Радецька Ірина В'ячеславівна,
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри менеджменту освіти
Волинського інституту післядипломної
педагогічної освіти, м. Луцьк

НЕБЕЗПЕЧНЕ СПІЛКУВАННЯ ДІТЕЙ ОНЛАЙН: РИЗИКИ ТА МЕХАНІЗМИ ЗВЕРНЕННЯ ПРО ЗАХИСТ Й ДОПОМОГУ

Створення безпечного цифрового середовища та формування у дітей навичок безпечної поведінки в Інтернеті є спільним завданням батьків, освітян, громадських організацій, правоохоронних органів й суспільства загалом. Заборонити дітям користуватись Інтернет-мережею неможливо й недоцільно, оскільки онлайн-середовище має безліч переваг та можливостей для розвитку. Важливо технічно забезпечити умови безпечного Інтернет-простору та навчити дітей користуватись Інтернетом безпечно.

Використовуючи Інтернет для спілкування у соціальних мережах, діти можуть зіштовхнутися з такими ризиками: ризик взаємозв'язку: (доступність персональної інформації для зворотного зв'язку); ризик переконання (онлайн-досвід може впливати на особисту діяльність); ризик постійності (публікації залишаються в Інтернеті назавжди); ризик експлуатації (особиста інформація може приносити користь іншим); ризик обману (існує велика кількість дезінформації та викривлення даних); ризик віктимізації (інші користувачі можуть використовувати персональну інформацію проти людини, яка її